

ego

DEZE MAAND

A. L. Constandse: **Sartre en de politiek** - pag. 4 en 5

Peter Morée: **007 was here** - pag. 6 en 7

H. Lips: **Experimenteel vormingsproject** - pag. 8

Inwendige Dienst

Het moest er wel een keer van komen!

De V.V.D.M. heeft een discussie-nota geleverd over de inwendige dienst met daarin een voorstel voor een sterk vereenvoudigde reglementering van het dagelijks leven op een kazerne.

Het moest er wel van komen omdat zonder een dergelijk voorstel de inspraak van de militairen, al of niet met overlegorganen of contactkommissies, een fictie moest blijven; via het reglement inwendige dienst was immers reeds zoveel geregeld dat er voor inspraak nauwelijks enige ruimte overbleef.

Dat gaat veranderen als het voorstel van de V.V.D.M. werkelijkheid wordt. Het door de V.V.D.M. voorgestelde, nieuwe reglement stelt enkele hoofdzaken in grote lijnen vast en laat de rest over aan het overleg in de overlegorganen en contactkommissies.

Ik acht dit een bijzonder gelukkig initiatief! Wil er ooit iets van inspraak terecht komen dan dient daar ruimte voor gemaakt te worden. Te vaak hoorden we in het verleden de klacht dat sommige kommandanten wel wilden maar door gebrek aan bevoegdheid ook niets konden doen. In het voorstel van de V.V.D.M. worden heel duidelijk bevoegdheden naar kommandanten en overlegorganen toegeschoven en één van de grote voordelen zal zijn dat bij invoering ervan zal blijken wie werkelijk wil meewerken aan een democratiseringsproces en wie niet.

Verder is het zonder meer gezond dat in het voorstel allerlei zaken ter regeling worden overgelaten aan beslissingen in het grondvlak. In onze geperfectioneerde, technische maatschappij worden te veel beslissingen genomen aan de top waardoor in het grondvlak (en dat is als regel het gewone dagelijkse leven waar mensen elkaar ontmoeten) nauwelijks meer nagedacht behoeft te worden. Bij een aantal zaken is dat niet anders mogelijk hoewel men zeer voorzichtig moet wezen met politici die zo zeker weten dat het nu eenmaal niet anders kan, heel vaak betekent dat niet anders dan dat ze zich zozeer hebben vereenzelvigd met een gecentraliseerd establishment dat ze zich niets anders meer kunnen voorstellen. Dat de democratie daardoor schade lijdt nemen ze dan op de koop toe.

Daarom is het nodig dat er overtuigende voorstellen komen tot decentralisering van het maatschappelijk leven waar dat maar even mogelijk is. Zulke voorstellen zijn een voorwaarde voor een hernieuwde levenskans van het werkelijk democratisch handelen.

Ik meen dat het voorstel van de V.V.D.M. zulk een overtuigend voorstel is. Of dat betekent dat het zonder meer kan worden overgenomen kan ik niet beoordelen maar het lijkt mij in ieder geval een uitstekende grondslag voor een discussie. Maar het is wel goed om er meteen aan toe te voegen: bij een discussie alleen kan het natuurlijk niet blijven, de realisering van dit soort zaken is voor de in de militaire samenleving aanwezige mensen een bittere noodzaak. Daarom is dit voorstel m.i. ook niet uitsluitend bestemd voor vrijwillig dienende en dienstplichtige militairen en militaire autoriteiten, ook voor de burger-samenleving en met name voor de politieke partijen ligt hier een belangrijk stuk. Vele politieke partijen hebben in de afgelopen verkiezingen te kennen gegeven dat ze voor meer inspraak en democratisering in de strijdkrachten zijn. Dat is natuurlijk erg mooi maar tegen verkiezingsuitspraken kijken we, uiteraard, altijd een beetje wantrouwig aan. Nu zijn de verkiezingen voorbij en bij de ontvangst en beoordeling van dit stuk zal blijken wie zijn beloften gestand doet.

En dat geldt natuurlijk ook voor de militaire autoriteiten. Ook zij hebben meermalen uitgesproken dat ze meer democratisering en meer inspraak wensen. We nemen aan dat ze dat bij de behandeling van dit voorstel waar zullen maken.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 8, augustus 1971

10de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgiro-rekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Het voetbalseizoen gaat weer van start. Voor spelers, bestuursleden, trainers, scheidsrechters, kortom voor allen die iets met de voetbalsport te maken hebben breekt het lieve leven weer los. Maar ook de fotografen krijgen drukke dagen zoals deze foto van Jan Meinders laat zien.

Minilol

Soms moet je vroeger opstaan dan normaal.
Een wacht komt je dan wekken.
Die wacht kent jou niet.
Daarom hang je een binnenhelm aan je bed.
Het systeem werkt goed.
Soms wil je lollig zijn.
Na een nachtelijk bezoek aan het toilet hang je ook aan het bed van je buurman een helm.
's Ochtends om vier uur wordt hij dan gewekt.

Jammer, dat je zelf dan nog slaapt.
De korporaals eten een kwartier eerder dan wij.
Ze hangen hun jassen en baretten, buiten de eetzaal, aan een kapstok.
Op weg naar onze slaapzaal komen we langs hun eetzaal.
Soms wil je lollig zijn.
Dan gris je alle baretten van de kapstok en gooit ze midden in de hal op een hoop.
Na een minuut of tien komen de korporaals naar buiten.
Anderhalf uur later verlaten ze het gebouw.

Verleden week moest de generaal een hoge, per helikopter aangevoerde, gast begroeten.
Helikopters staan altijd borg voor een enorme luchtverplaatsing.
De pet van de generaal kon daar niet tegen.
„Floep”.
Een generaal zonder pet is geen generaal.
Helaas liepen drie sergeanten harder dan de wind.

Kolonel: „Soldaat, wat doe jij in het officierstoilet?”
Soldaat: „Ik haal water voor de planten”.
Kolonel: „Je weet, dat je daar niet mag komen, vertrekken!”
Soldaat: „Het is voor de planten van de overste, kolonel”.
Kolonel: „Oh. Nou. Oh. Ga je gang dan maar”.

Een kolonel gaat zelf niet met koffie lopen. Maar soms heeft hij wel trek. Dat is het menselijke in hem.
Even een soldaatje, een knulletje, een jongetje, een kereltje gebeld en het wordt bezorgd.
Soms wil je lollig zijn.
Dan bel je een collega-soldaat, om te zeggen: „Ja, hier kolonel Bakker, breng me even koffie, dubbel suiker. Kamer 212.”
De soldaat vliegt. (want je weet wie je belt. . .). Meestal drinkt de kolonel het evengoed op.

Gehoord in de officiersmess:
„Het zijn altijd dezelfde die de schuld krijgen. Jan Officier is altijd de lul”.

Vanuit mijn raam kijk ik op een mini-vliegveld voor helikopters. Verleden week verscheen er onverwacht een heli boven het veldje.
Een overste stond met zijn auto in de weg. Hij wilde wegrijden. Maar het

ging niet. De heli moest naast de tegels in het gras landen.
De piloot vloekte. De overste kreeg een kleur. Het werd een grote puinhoop. En dat was nog maar één helikopter, en één auto...
Alleen bij de laatste wereldoorlog waren al duizenden heli's en miljoenen auto's betrokken...

R. VAN VUURE

Sartre en de politiek

De Franse filosoof Jean-Paul Sartre doet herhaaldelijk van zich spreken als politieke commentator en zelfs als agitator. Daarbij kiest hij gewoonlijk voor hetgeen men de uiterste linkerzijde zou kunnen noemen, hoewel hij aan geen partij gebonden is. Hij vereenzelvigd zich ook niet blijvend met een bepaald politiek systeem. Wel is hij de verdediger van een zo rechtvaardig mogelijke sociale indeling der maatschappij en vindt men hem voornamelijk in de kringen van revolutionaire socialisten. Maar méér nog is hij wellicht de pleiter voor de persoonlijke vrijheid en voor de onaantastbaarheid van het redelijk oordeel, hoezeer dit ook gezaghebbers tegen de borst mocht stuiten. In een studie over de Franse wijsgeer Descartes (Cartesius) heeft hij deze filosoof geprezen, omdat hij als een der eersten heeft geprobeerd op basis van de rede en de ervaring tot besef van de werkelijkheid te komen. Zonder uit te gaan van theologische stellingen of dwingende geloofsformules had Descartes voorop gesteld, dat de mens gerechtigd is te beginnen aan alles te twijfelen. In een ander boek, getiteld „Het existentialisme is een humanisme”, stelt Sartre zogenaamd „goddelijke” geboden en verboden terzijde, om ervoor te ijveren dat de mens in vrijheid en verantwoordelijkheid zijn eigen (altijd betrekkelijke) „waarheden” zal ontwikkelen.

Existentialisme

Jean-Paul Sartre is een existentialist. Dit betekent dat de mens, uitgaande van zijn eigen vermogens en los van taboes en tradities, tot oordelen moet komen. Het tegendeel van existentialisme is „essentialisme” of „substantialisme”. In deze laatste theorie is de mens niet vrij, maar door zijn wezen gebonden aan een machtiger en hoger Wezen, dat hem leidt, bepaalt, dwingt, en waarvan de mens eigenlijk de dienaar is, of hij wil of niet. Die „essentie” of „substantie” is in en buiten ons en stelt ons de wet. Onder „existentie” verstaat men echter vooral de vrijheid van de mens zijn eigen bestaan te bepalen, eigen wetten te maken, ook morele aanbevelingen op te stellen. Omdat men de enkeling nooit kan losmaken van de samenleving, en een moraal alleen betrekking heeft op die samenleving, komen wij niettemin met onze medemensen altijd tot een sociaal verdrag. Sartre weet zeer wel dat de vrijheid van de individu slechts kan worden gewaarborgd door de vrijheid van allen. Hij voelt zichzelf bedreigd wanneer anderen worden vervolgd; en tegen de autoritaire vervolgers kiest hij stelling. Men kan hem dus wel in beginsel anti-autoritair noemen en solidair met hen, die slachtoffers zijn

J. P. Sartre spreekt het „Russell War Crimes Tribunal” te Roskilde (Denemarken) toe, 1967.

van dictatoriale methoden. Kort voor de Tweede Wereldoorlog schreef hij een verhandeling over „Het Joodse probleem”, waarin hij onder andere uiteenzette dat de Joden slechts als zondebokken werden aangegrepen. Waren zij er niet geweest dan hadden de nationaal-socialisten andere minderheden uitgemoord. (Wat zij trouwens ook wel hebben geprobeerd.) En Sartre concludeerde „dat niemand vrij was zolang nog één Jood werd vervolgd”.

Nu is Sartre behalve een wijsgeer ook een vermaard auteur van letterkundige verhandelingen, zoals over de Franse dichter Baudelaire en de roman-schrijver Flaubert. Hij zelf heeft een reeks van toneelstukken, verhalen en romans gepubliceerd. Men rekent hem tot de „geëngageerde” schrijvers, die zich verbonden voelen met sociale idealen. Terwijl in zijn letterkundige werk ook veel wijsgerige en zielkundige problemen aan de orde worden gesteld is het artistiek toch van hoog gehalte en vaak zeer dramatisch. Wijlen president de Gaulle heeft hem vergeleken met de wijsgeer Voltaire (uit de achttiende eeuw) die behalve een groot kunstenaar ook een strijder was

tegen de onverdraagzaamheid, de kerkelijke dwang van zijn tijd, de inquisitie. Nu gaat zo'n vergelijking maar slechts ten dele op, maar de Gaulle heeft altijd verhinderd dat Sartre voor een rechtbank zou worden gedaagd. Dit is nu echter wel gebeurd. Op 19 juni is hij verhoord en beschuldigd van smaad jegens de politie waarvan hij „de goede naam zou hebben aangetast”.

Conflict met politie

Met de Franse justitie en politie verkeert Sartre reeds lang op gespannen voet omdat hij hun verwijt, reactionair en zelfs onwettig op te treden. Hij heeft de zijde gekozen van het revolutionaire blad „La Cause du peuple” (De Zaak des Volks) waarvan de oprichters worden beschouwd als „Maoïsten”, dus als marxisten van de Chinese soort. Dit blad is herhaaldelijk verboden en er zijn voortdurend processen gevoerd tegen schrijvers, die er in publiceerden. Sartre heeft toen verklaard dat hij het niet eens was met alles wat er in dit blad verscheen, maar dat hij het recht van de auteurs verdedigde om het te schrijven. (Dit doet inderdaad aan Voltaire denken). Sartre trad toe tot de redactie om haar

Een lezer schrijft

te beschermen of zelf te worden aangeklaagd. In het najaar van 1970 nam hij de redactionele verantwoordelijkheid op zich voor het blad „Tout” (Alles) ook al omdat dit werd vervolgd. Maar tot aan deze zomer is Sartre niet terecht gekomen in de beklagdenbank. Dit zal nu dus wel gebeuren, naar men aanneemt in een proces dat in september tegen hem zal worden gevoerd.

Om de nodig geachte agitatie te ontkenen heeft Sartre het initiatief genomen tot vorming van een soort rechtbank, een „Volkstribunaal tegen de Franse politie”, waarvoor gezaghebbende personen als rechters zullen worden uitgenodigd. Allereerst zal overvloedig materiaal worden verzameld over het optreden der politie sinds 1 januari van dit jaar. „Dit tribunaal is noodzakelijk: er is een diepe kloof tussen de praktijken van de politie en de massa's”, aldus Sartre. De massa's moeten zich bewust worden van het werkelijke probleem: worden zij nog vertegenwoordigd door de politie (als dit ooit het geval zou zijn geweest) of is de politie nu uitsluitend een onderdrukkingsinstrument in dienst van een regerende minderheid... Komt en oordeelt, want u bent de rechters”. De oproep is mede ondertekend door 238 docenten en wetenschappelijke onderzoekers der universiteiten, advocaten, artsen en kunstenaars. Toen Sartre zich verantwoordelijk stelde voor de inhoud van het blad „Tout” heeft hij de „regerende minderheid” aldus uitgedaagd: „Ik wil de bourgeoisie verplichten mij een politiek proces aan te doen, dat voor één keer duidelijk de persvrijheid tot onderwerp zal hebben. Die klasse kan ook ontmaskerd worden als zij, door mij niet voor de rechtbank te dagen, de weloverwogen onwettigheid van de onderdrukking laat blijken”. Nu komen dus beide onderwerpen: de persvrijheid en de onderdrukking, in een proces aan de orde.

Tegen onderdrukking

Reeds kort na de oorlog heeft Sartre zich bezig gehouden met allerlei acties van linkse groeperingen. Zo keerde hij zich tegen de oorlogen, die de Franse regeringen van 1946 tot 1962 hebben gevoerd om overzeese afhankelijke gebieden te behouden. Van 1946 tot 1954 is de eerste militaire campagne gevoerd in Indo-China, tegen de nationale bevrijdingsbewegingen in Vietnam en Laos. Deze eindigde met het vertrek der Fransen. De tweede Indochinese oorlog is (en wordt) gevoerd door de Amerikanen, die sinds 1950 de Franse expeditie militair hadden gesteund en grotendeels hadden gefinancierd. Nadat de Fransen de nederlaag hadden geleden hebben de Verenigde Staten het regime van Saigon (Zuid-

Vietnam) onder hun bescherming genomen evenals de anti-communistische kringen in Laos en Cambodja. Aanvankelijk deden zij dit voornamelijk door het zenden van wapens en dollars, maar sinds 1960 door het inzetten van de Amerikaanse luchtmacht, oorlogsschepen, militaire „adviseurs” en sabotage-eenheden, tenslotte door het zenden van een groot leger, om de strijd verder te voeren tegen de sociaalrevolutionaire nationalisten van Indo-China. Bij de Indochinese kwestie is Sartre steeds betrokken gebleven, hoewel niet in die mate als de Britse filosoof Lord Russell en de Amerikaanse geleerde Chomsky. Men weet dat Lord Russell de stoot heeft gegeven tot de vorming van een internationaal tribunaal om te onderzoeken of Amerikaanse soldaten in Indo-China zich hadden schuldig gemaakt aan „oorlogsmisdaden”. Dit zijn gewelddaden waarvoor in Neurenberg de meeste nazi-leiders, en in Tokio verscheidene Japanse generaals zijn veroordeeld. Het tribunaal kwam tot een aantal „veroordelingen”. Na de dood van Lord Russell heeft Sartre het voorzitterschap op zich genomen van dit tribunaal.

Van 1954 tot 1962 heeft Frankrijk ook oorlog gevoerd in Algerije om te proberen daar het nationale verzet neer te slaan. Dit mislukte, zodat Algerije onafhankelijk werd. Het verbaast niet dat Sartre behoorde tot de talloze Franse intellectuelen die ook deze strijd, met zijn vele gevallen van marteling, heftig hebben afgekeurd. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat de Franse filosoof zich heeft aangetrokken gevoeld tot de Cubaanse revolutie. Hij heeft Cuba bezocht, er gunstig over geschreven en zeer lang Fidel Castro gesteund. Dit jaar is daarin onverwacht verandering gekomen. De aanleiding daartoe was de arrestatie op Cuba van de dichter Padilla, die pas werd vrijgelaten nadat hij een onwaarschijnlijk aandoende „schuldbekenenis” had geschreven. Het is een zaak die nog steeds de gemoeiën bezig houdt. Met een groot aantal andere intellectuelen heeft Sartre krachtig geprotesteerd tegen de dwang die op Padilla is uitgeoefend. Hij vreesde vooral dat Russische methoden (processen tegen schrijvers) ook op Cuba ingang zouden vinden.

Het is duidelijk dat de voornaamste drijfveren van het optreden van Sartre zijn: het hooghouden van de waardigheid en vrijheid der menselijke persoonlijkheid; de onafhankelijkheid en vrijheid van de kunstenaar; het zelfbeschikkingsrecht van volken en volksgroepen. Het is daarom dat deze ontzaglijk produktieve auteur tot symbool is geworden van een internationale groep van „geëngageerde” schrijvers.

A. L. CONSTANDSE.

„Ieder opgelost probleem in de samenleving schept weer nieuwe”, zo stelt de auteur S. van de (der, den?) Belt zeer terecht in zijn zeer interessante artikel „Katholieken en Humanisten Nu”. Als voorbeeld van zijn stelling schrijft hij: „Nu we tenminste in ons rijke deel van de wereld de honger en de schaarste een beetje de baas zijn, dreigen we weer om te komen in het vuil”. Ik acht het buitengewoon jammer dat de heer van de (der, den?) Belt de beangstigende bevolkingsgroei, een der hoofdzaken van veel ellende (waaronder ook de milieuverpesting!) niet noemt. Dit klemde des te meer omdat nog een vrij grote meerderheid van ons volk er zich totaal niet van bewust is dat het te hoge geboortecijfer een hoofdoorzaak is van veel ellende.

Het hoge geboortecijfer is onze eigenlijke volksvijand nummer een. Een verdere daling daarvan tot bij voorkeur niet meer dan twee kinderen per gezin, zoals in het Manifest N-70 wordt aanbevolen, is een conditio sine qua non voor het behoud van ons welzijn. Ook onze regering blijft met betrekking tot de zo hard nodige voorlichting op dit punt volkomen in gebreke. Integendeel, door de zelfs nog progressieve kinderbijslag geeft onze regering aan zeer velen de indruk dat het met de gevolgen van het hoge geboortecijfer nog zo'n vaart niet loopt. Een enkel voorbeeld van het tegendeel moge hier nog volgen: de woningnood. Ook hier is de veel te sterke toeneming van de bevolking een vrijwel altijd ongenoemde hoofdoorzaak; er zijn hierdoor meer en grotere woningen nodig, terwijl er juist minder geld voor beschikbaar is, daar onderwijs, scholenbouw, recreatie- en verkeersvoorzieningen, gezondheidszorg (men denke b.v. aan de flat- en lawaai-neurosen en aan de drinkwatervoorziening), bestrijding van de milieuverpesting enz. door deze toename miljarden guldens meer kosten dan bij een verantwoord geboortecijfer het geval zou zijn. Met dank voor uw aandacht en de meeste hoogachting teken ik,

D. VAN DER KELLEN

Lid algemeen college stichting „Welzijn en Bevolkingsgroei”.

Naschrift

Met de heer Van der Kellen ben ik het volkomen eens: De bevolkingsgroei is een beangstigend probleem. Het is ook een duidelijke illustratie bij mijn stelling, die hij hierboven aanhaalt. Maar mijn artikel ging over de verhouding Katholieken-Humanisten. Onder die titel kan men niet en passant ALLE wereldproblemen behandelen en oplossen.

S. v. d. BELT

skrien

FILMSCHRIFT

LUIS BUNUEL
CANADESE CINEMA
FELIX THE CAT

Skoop

In ons filmwereldje gaat toch heel wat om. Nu is er weer een kleine rel om SKOOP Kritisch Filmforum ontstaan. Het bestuur van de Katholieke Film Actie heeft namelijk besloten zich uit de fusie terug te trekken die zij in 1969 was aangegaan met Skoop. (Het blad vermeldt dan ook in het julinummer dat het voortaan zal verschijnen onder de titel Skoop Krities filmblad). Het relletje dat mijns inziens op zeer persoonlijke rancunes uitdraaide en de Nederlandse filmwereld als totaliteit niet ten goede is gekomen, is inmiddels weer in de diverse KFA- en Skoop-doofpotten gestopt.

Eén opmerking van de heer J. Boesten, sinds kort de nieuwe directeur van de KFA, wil ik aanhalen en wel deze: „Je vraagt je af waarom Skoop niet bereid is een werkelijk open forum te maken voor wat zich — van welke kant ook — aandient als bijdrage aan de verheldering van het film-medium”.

Tja, en daar heeft die meneer Boesten wel gelijk. Want Skoop, het blad dat zo graag met het bekende bijltje hakte (waar is het eigenlijk gebleven?) gaat de laatste tijd wel erg op de establishment-toer. De vernieuwing die de redactie in het begin zo voor d'ogen stond heeft helaas plaats gemaakt voor het slaafs volgen van enkele middelmatige produkties en meningen van zogenaamde film-afgoden. Het spijt me dat te moeten zeggen, maar enige kritiek valt nauwelijks meer te bespeuren. Jammer, maar begrijpelijk, want iets dat goed lijkt, behoeft geen verbetering, denkt men (?). Nee, dan heeft de luxueus grote redactie van SKRIEN het beter in de gaten. Dit in offset gedrukte blad frappeert mij telkenmale weer door de frisse aanpak waarmee de redactie moeilijke films en filmproblemen weet te bespreken. Hopelijk vergaat het ze niet zoals Skoop.

PETER J. MORÉE

007 was here (S-

Het was wel degelijk te merken (me zie daarvoor de plechtige artikelen in de dagbladen) dat geheim agent 00 James Bond alias Sean Connery me alles wat er zo bijhoort een paar dagen in Amsterdam bivakkeerde.

Want de heren van United Artist hadden dat zo geregeld; de nieuwste Bond-film „Diamonds are forever” moest en zou een vleugje Nederland in casu Amsterdam dragen. Niet da Bond-schepper Ian Fleming er ool maar het geringste gewag van maak in zijn boek, maar ja het verhaal gaa over diamantensmokkel en de hoofd stad van Nederland heeft nu eenmaa het imago van diamantstad numme één. Dus stapte de enige echte onvervalste James Bond-vertolker Sean Connery in het vliegtuig en reisde in gezelschap van regisseur Guy Hamilton (die ook Goldfinger met Ger Fröbe maakte) af naar Schiphol voor enkele dagen keihard werken die uiteindelijk moeten resulteren in een paar minuten beeld en geluid.

„Diamonds are forever” is de zevende Bond-film waarin de 40-jarige Schotse acteur Sean Connery de super-held zal uithangen. Connery heeft zich voor de somma van zo'n kleine vier miljoen gulden laten strikken door producent Harry Saltzman, die zijn kassuccesse-

PIER PAOLO PASOLINI'S *Il merone* is bij de eerste de beste ning meteen al een onderscheidin ker geworden. Op het internat filmfestival in West-Berlijn kree solini de Zilveren Beer uitgereikt. vreugde natuurlijk bij de Ital filmmakers, temeer daar Vittor Sica voor zijn regie van *Il Gie dei Finzi Conini* de Gouden Be ontvangst mocht nemen. Simon noret (Frankrijk) en haar Ameri se collega Shirley MacLaine k allebei een (gedeelde) eerste prij hun rollen in resp. *Le Chat* en *I rate Characters*. Ook acteur Jea bin werd onderscheiden voor creatie (naast Signoret) in *Le Ch*

VOOR DE REGELMATIGE KO (waar ik ook toe behoor) van de Verenigde Staten verschij blad MAD moet het septembe nummer weer kostelijk leesvoer De MAD-jongens hebben het ge teerd om van *Five Easy Pieces* en *Owl and the Pussy Cat* twee recht-voor-zijn-raap-parodieën te

nnery ook)

De zesde film „On her majesty's service" teniet zag worden geant George Lazenby, de gefde opvolger van Connery, beeld, opgeroepen door de n het geheel niet waarmaken. Lazenby zich terugtrok in een ooster om daar de nodige me- p te doen. Zei regisseur Ha- „Die jongen ligt met zichzelf y".

die deze innerlijke zelfkastij- list niet nodig heeft, stapte on- n rustig rond langs de walle- n de Amstel, keurig in rok, ge- t een haarstukje om het beeld roorgaande films „op peil te

Sean Connery de cliché-vraag hij het acteren in de Bond- u het bittere einde vond, rea- tij korzelig en ook wat afwe- r noemde direct bij een vraag n nou wél leek, zijn acteurs- in „The Hill". Maar het ho- a was niet navenant, waagde waarna hij me te kennen gaf Diamonds are forever-salaris heel in een fonds voor Schot- ren wordt gestort. Tja, dat ty- n acteur wél.

P. J. M.

Sean Connery alias James Bond ont- moet in „Diamonds are forever" op- nieuw zijn gevaarlijke tegenstander Blofeld (Charles Craig). Samen met de

verrukkelijke roodharige actrice Jill St. John (hier op de foto) slaagt Bond erin de manipulaties van Blofeld te verijdelen.

1. Met name wordt actrice-zangeres Barbara Streisand flink op haar num- r gezet voor haar rol als obscene l uitslaande call-girl in The Owl d the Pussy Cat.

OR VRIJ NEDERLAND (het blad zoveel grijs in zijn kolommen et) heeft filmmaker Wim Verstap- n de Limburgse producent van der iden, van o.a. de Sjors en Sjimmy- ns opgezocht. En wat blijkt nu, de er H. J. van der Linden IS érlands grootste filmproducent, et minder dan vier en twintig spee- ns heeft hij op zijn naam staan die emaal een zeer talrijk en voorname- t jeugdig publiek vermogen te eien. Van der Linden doet alles zelf: nario, regie, fotografie en montage; acteurs zijn kinderen en een paar enden, die het geweldig en een eer den om voor zijn camera te staan. ar deze Sjors en Sjimmy, Pietje Bel Dick Trom-films gemaakt worden or de kinderen zijn de recettes ook venant. Om de paar jaar is er een uwe lichting die geamuseerd (voor

een paar dubbeltjes) de (oude) avon- turen van de helden kan bekijken.

IEDEREEN LACHT zich altijd tranen om de capriolen van het duo Stan and Ollie dat het afgelopen winterseizoen regelmatig op het VPRO-scherf te zien was. Nu is van het illustere twee- tal op het Douglaslabel een grammo- foonplaat verschenen titel Naturally High. Daar staan onder meer dialoog- fragmenten op uit de films Sons of the Desert en Helpmates. Als curiosa zijn ook enkele zangduetten opgenomen evenals soli van Ollie (Oliver Hardy).

ONDERSCHIEDINGEN voor de ac- teurs en actrices van Love Story kun- nen natuurlijk niet uitblijven. Ryan O'Neal en Ali McGraw hebben de Ita- liaanse Oscar de „David van Donatel- lo" gekregen, evenals Visconti voor zijn Dood in Venetië.

HET IS TRIEST om te moeten melden maar (als ik dit schrijf) Cineclub zit in grote financiële nood. Voor wie het nog niet weet, Cineclub is een organi- satie die zich als doel stelt films te

vertonen en te distribueren die infor- matie geven, discussie oproepen en tot actie kunnen aanzetten. En voorname- lijk dat laatste punt („actie") is vele wat behoudende lieden een doorn in het oog. Want de Cineclubfilms zijn al- lemaal gemaakt vanuit de oppositione- le hoek. Kijk maar naar de Laos-film van Ivens, de Maagdenhuis film en de Amsterdamse Jordaanfilm, die gaat over de manier waarop bewoners van de Jordaan zelf een speelplaats voor hun kinderen schiepen. Te begrijpen valt nu dat het maken van dit soort films niet met idealen alléén gefinan- cied kan worden. Het tekort van zo'n dertig mille is daar een duidelijk voor- beeld van. Daar Cineclub net zo be- langrijk is als het gewone commerciële filmverhuurkantoor is er een dona- teursactie in het leven geroepen (adres Prinsengracht 28, Amsterdam) voor het tweeledige doel: de schuldei- sers betalen en doorgaan met de dis- tributie van (voornamelijk) kritische films. Eind september wordt in dit ka- der een festival van politieke films verwacht.

P. J. M.

Imroddels

Experimenteel vormingsproject

Er wordt tegenwoordig veel over vorming gesproken. Ook in de strijdkrachten. De gesprekken variëren dan van allerlei mogelijkheden van bedrijfsvorming tot een geheel van het militaire apparaat onafhankelijke vorming (zie rapport V.V.D.M.)

Maar er is ook altijd nog de vorming die uitgaat van de verschillende richtingen van geestelijke verzorging. Waarschijnlijk is dat de langst bestaande variatie van vorming in de strijdkrachten. Wat op zichzelf natuurlijk nog geen verdienste is.

De vorming die uitgaat van de geestelijke verzorging is vooral op twee manieren aanwezig:

1. In de verschillende vormingscentra van de geestelijke verzorging.

2. In de z.g. gevo-lessen in de kazernes, die de laatste jaren steeds meer zijn omgeturnd tot (te)korte vormingsbijeenkomsten.

Daarnaast nemen geestelijke verzorgers soms ook deel aan meer algemene vormingsbezigheden zoals b.v. het geval is bij het vormingsproject van de S.R.O. K I in Ermelo.

In dit geheel heeft de humanistische vorming zijn eigen plaats.

Ons vormingscentrum draait reeds vanaf november 1952.

We hebben daarbij altijd wel een beetje een aparte plaats ingenomen.

Veel duidelijker dan de andere richtingen hebben wij ons van het begin af aan onafhankelijk opgesteld van het apparaat terwijl wat het levensbeschouwelijke betreft de verkondiging bij ons nooit een rol heeft gespeeld, we hebben altijd op het standpunt gestaan dat het niet ging om overdracht van humanistische denkbeelden maar om de vrijheid tot eigen meningsvorming. Soms was onze aparte positie zelfs te merken aan uiterlijke dingen, terwijl in de andere vormingscentra jarenlang de verplichting heeft bestaan om in uniform deel te nemen, hebben bij ons, van het begin af aan, de deelnemers gewoon in burger gelopen.

Ondertussen is in 1964 de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten gekomen en ook daarin heeft de vorming in de z.g. gevolessen een plaats ingenomen. In deze bijeenkomsten hebben wij steeds het standpunt ingenomen (en dat was in 1964 nog niet zo vanzelfsprekend) dat er vrijuit gesproken zou mogen worden over alle onderwerpen die door de deelnemers ter tafel werden gebracht. Daardoor ontstond een vrijheid van spreken die men in de militaire dienst niet gewend was en dat was voor verschillende militairen een verademing. Ik ben er dan ook van overtuigd dat de typische geaardheid van de humanistische geestelijke verzorging tegemoet kwam aan de behoefte die bij een aantal militairen bestond en dat we door de bevrediging daarvan heb-

ben mede gewerkt aan het tot stand komen van nieuwe inzichten op het terrein van de vorming.

En daarover gaat het in dit artikel.

Langzamerhand zijn een aantal denkbeelden gemeengoed geworden maar bovendien zijn er, vooral door de ontwikkeling van de z.g. subkulturen, vandaag een aantal nieuwe aspecten. Dat heeft in onze kring tot een nieuwe bezinning geleid op het terrein van de vorming en het resultaat daarvan is dat wij menen dat een nieuwe opzet noodzakelijk is.

Er zijn vooral drie punten, deels een gevolg van vroeger reeds ingenomen standpunten, deels een gevolg van nieuwe ontwikkelingen, die thans de aandacht vragen:

1. Het opgeven van de vrijblijvendheid van het vormingswerk.

Zowel in ons vormingscentrum als in de gevo-bijeenkomsten in de kazernes was het tot nu toe zo dat vrij over alles gesproken kon worden maar daar bleef het dan ook bij. Na het gesprek ging men uit elkaar en ieder moest zelf maar uitmaken wat hij verder met het besprokene wenste te doen. In het overgrote deel van de gevallen kwam dat er natuurlijk op neer dat er niets mee gedaan werd.

Dat bevestigt in het huidige vormingswerk niet meer.

Men wil gesprekken die uitlopen op een praktijk. Gesprek en actie moeten in één project met elkaar verweven worden.

Het behoeft geen betoog dat dat, met name in de strijdkrachten, tot allerlei moeilijkheden kan leiden maar wij zijn tot de conclusie gekomen dat het beter is deze moeilijkheden onder ogen te zien dan verder genoeg te nemen met allerlei vrijblijvende variaties van vormingswerk.

2. Aansluitende bij het voorgaande moet het vormingswerk veel meer worden gericht op concrete maatschappelijke situaties.

Dat kunnen situaties zijn uit het algemeen maatschappelijk leven maar even goed situaties in de militaire samenleving.

Daarbij gaat het er dan niet meer om om met elkaar in allerlei gesprekken vast te stellen dat de mens een menswaardig leven moet kunnen leiden maar om bepaalde situaties die daartoe aanleiding geven te toetsen op hun menswaardigheid en om daar, als de toetsing daar reden voor geeft, in woord en aktiviteit stelling tegen te nemen.

Een concrete maatschappij-kritische vorming dus.

Ook dat zal natuurlijk aanleiding kunnen geven tot moeilijkheden maar het is nu eenmaal niet langer mogelijk om de vormingsaktiviteiten te laten veranderen in de ongeloofwaardigheid van mooie woorden.

3. Het bovenstaande vraagt om een volledige inschakeling van de deelnemers op voet van gelijkheid met de vormingsleiders. Een democratisering dus van het vormingsproces.

Nu is het met die democratisering een merkwaardige zaak. Nadat wij in ons rapport „Nu en Straks” van vorig jaar hadden uitgesproken dat een democratisering van de geestelijke verzorging in de strijdkrachten noodzakelijk was zijn wij, bij nadere bezinning, tot de ontdekking gekomen, dat de structuren die nodig zouden zijn om een democratiseringsproces mogelijk te maken eigenlijk geheel ontbreken.

Natuurlijk zou het niet zo moeilijk zijn om een bepaalde structuur te ontwerpen. We zouden plaatselijk uit onze deelnemers commissies kunnen vormen, die zouden dan weer vertegenwoordigers kunnen afvaardigen naar een deelnemersraad en met wat pijn en zorgen zou er dan wel wat tot stand komen dat in de huidige opvattingen van democratie als reëel zou kunnen worden beschouwd.

Maar we geloven daar niet in. Het zou, zoals in zovele democratische instituten, een werkwijze worden waarin van werkelijke deelname nauwelijks sprake zou zijn.

We willen daarom naar nieuwe vormen zoeken die een werkelijke deelname en medezeggenschap van deelnemers beter garanderen, in het volgende zullen daarvan enkele hoofdlijnen ontwikkeld worden.

Natuurlijk zouden lezers kunnen zeggen: dat is nu wel aardig maar voorlopig horen we alleen de mening van de hoofdredacteur en misschien zit daar voor een deel ook al wel de mening van de raadsleden in, maar de militairen, de deelnemers, komen er, ondanks alle filosofie over de democratie, tot nu toe niet aan te pas.

Dat is juist maar dan ook precies tot hier aan toe.

In de raadsliedenvergadering van 6 juli hebben de raadslieden afgesproken dat zij zich in de maanden juli, augustus en september uitvoerig tot onze deelnemersgroepen zullen wenden met de vraag: Zijn jullie bereid om, als wij samen met jullie de structuren willen opbouwen die tot volledige medezeggenschap voeren, in de komende maanden een vormingsproject op te zetten in de humanistische geestelijke verzorging, met inschakeling van het Coornherthuis en Ego, waarvan het thema of de thema's door jullie zelf worden bepaald en waarbij de ontwikkeling van het project van woord tot actie in goede samenwerking wordt volbracht? Zijn jullie bovendien bereid om een dergelijk project met ons te zien als een experimenteel project waarin getoetst zal worden hoe voortaan de gang van za-

ken in de humanistische geestelijke verzorging zal zijn?

Het is dus geenszins zeker dat dit door zal gaan. Misschien zeggen onze deelnemers in groten getale „nee”. Wij hopen dat het beraad dan zal leiden tot de vraag: Wat moet er dan gebeuren? En ook dat zal dan wel weer zijn consequenties hebben.

Maar stel dat het wel doorgaat, dan zijn er toch reeds bij voorbaat een aantal vragen die beantwoord moeten worden:

1. Welke structuren zouden ontwikkeld kunnen worden die tot werkelijke inspraak en medezeggenschap voeren?

2. Welke mogelijkheid hebben acties in dit verband en moet het mogelijk worden geacht dat raadslieden en militairen, die toch verschillende verantwoordelijkheid hebben, tot gezamenlijke acties komen?

3. Zal de humanistische geestelijke verzorging in een dergelijk project niet op andermans terrein komen en zal dus, op zijn minst, niet naar samenwerking moeten worden gestreefd?

Het zijn voorlopig slechts drie vragen, er zouden er meer gesteld kunnen worden maar we zijn, als het doorgaat, ook nog niet uitgepraat.

We zullen de eerste vraag wat uitvoeriger, de twee laatste kort beantwoorden:

1. Er kan over de structuren nog slechts heel voorlopig worden gesproken, het gaat immers een experiment worden.

Voorlopig hebben we, bij een eerste bezinning o.a. het volgende gedacht:

Als het thema van het project is vastgesteld dan komt dat ter bespreking in de groepen. Er kan daarbij tot een of meer groepsstandpunten worden besloten.

Dan zouden al direkt de volgende mogelijkheden als rechten voor de groep kunnen opdagen:

a. Het recht tot publikatie van de groepsmeningen in Ego

b. Het recht om andere groepen op hun meningen te enquêteren

c. Het recht tot „bezetting” van het Coornherthuis in dien zin dat een groep het recht kan opeisen, eventueel samen met andere groepen, om een bepaalde bijeenkomst in het kader van het project in het Coornherthuis te beleggen.

Op deze wijze zouden tijdens de uitvoering van een project het Coornherthuis en Ego gedeeltelijk of geheel kunnen worden ingeschakeld, waarbij natuurlijk ook nog aan incidentele publikaties is te denken, terwijl een werkelijk contact tussen groepen en deelnemers tot stand zou kunnen komen.

Naarmate het project vordert zullen deze rechten zich verdichten in dien zin dat ze over meer groepen worden uitgespreid en meer betekenis gaan

krijgen. Daarbij zouden zich dan nieuwe rechten kunnen voegen:

d. het recht om de raadsliedenvergadering tot stellingname te verplichten.

e. het recht om op een bepaald punt of op meerdere punten te komen tot een referendum onder alle deelnemers.

f. het recht om bepaalde organen op te richten die voor een voortschrijding van het project noodzakelijk zijn, b.v. een commissie om tijdens het project Ego geheel of gedeeltelijk te redigeren, een commissie die inhoud van de bijeenkomsten in het Coornherthuis regelt enz.

g. het recht om anderen bij het project in te schakelen. Dat kunnen andere geestelijke verzorgers zijn (zo die dat willen), commandanten of autoriteiten op wier mening men prijs stelt, belangenverenigingen, waaronder uiteraard de V.V.D.M. enz. enz.

Het bovenstaande bevat slechts voorbeelden. Als er een project komt zullen we al experimenterend moeten bezien wat nuttig is en wat niet maar ik acht het niet onmogelijk dat tijdens zo'n experimenteel project alle deelnemenden duidelijker voor ogen komt te staan welke structuren gewenst zijn om een democratische instelling van de geestelijke verzorging mogelijk te maken. Het spreekt bij dit alles vanzelf dat de deelnemers zelf zullen moeten uitmaken wat ze willen.

2. In dit geheel moet natuurlijk ook vast staan het recht om tot acties te komen. Dat kunnen plaatselijke acties zijn omdat tijdens het project is gebleken dat er plaatselijk onaanvaardbare situaties bestaan, het kunnen acties van veel bredere opzet zijn maar die zullen dan natuurlijk door meerdere groepen moeten worden ontworpen.

Nu denkt men bij acties tegenwoordig al gauw aan demonstraties met specta-

culaire gebeurtenissen maar dat behoeft natuurlijk niet hoewel het evenmin is uitgesloten.

Acties kunnen allerlei activiteiten inhouden, van gesprekken met commandanten, publikaties, schriftelijke protesten aan autoriteiten of volksvertegenwoordigers, het beleggen van vergaderingen, het verzamelen van instructief materiaal tot het houden van protestmarsen toe.

Iedere keer zal uiteraard moeten worden bezien wat nuttig, redelijk en verantwoord is. Dat zal een zware taak zijn maar zeker geen onmogelijke. En natuurlijk is de verantwoordelijkheid van de een anders dan van de ander. Daarom zal ook ieders vrijheid om ergens aan mee te doen of niet gewaarborgd moeten zijn. Maar er liggen hier ook voor de raadslieden zeker mogelijkheden. Een deel van de raadslieden heeft deelgenomen aan de protestmars in Den Haag tegen het krijgsraadvonnis van Rinus Wehrman. Waarom zou dat eigenlijk niet kunnen?

Zeker is het natuurlijk dat een raadsman bij wat hij doet of laat zich er van bewust zal moeten zijn dat hij geestelijk verzorger is. Allicht! Zoals militairen er zich van bewust zullen moeten zijn dat ze militair zijn en dus b.v. onder de krijgstuicht staan. Laat men echter niet doen of dat soort verantwoordelijkheden bij voorbaat tot passiviteit dwingen. Het tegendeel kon wel eens het geval zijn.

3. Er is zeker kans dat men in een dergelijk project op andersmans terrein komt. Dat kan dan nog tweërlei betekenen n.l. dat men bezig is met dingen waarvan ook anderen belangstelling hebben en dat men werkreinen gaat raken die tot nu toe vooral als het domein van anderen werden gezien (b.v. het terrein der belangenverenigingen). In het laatste geval is natuurlijk oppassen geboden hoewel men ook weer niet te gauw uit ontzag voor heilige huisjes moet terugdeinzen.

Twee zaken zijn dan te overwegen. In de eerste plaats dat activiteiten die mede van de humanistische geestelijke verzorging uitgaan toch wel sterk gericht zullen moeten zijn op een humaniseringsproces (maar daarin kunnen toch b.v. materiele zaken zeer wel van belang zijn) en in de tweede plaats dat samenwerking met anderen en een zekere werkverdeling daarbij juist voor een goede voortschrijding van het project van belang zijn.

Tot zover deze uiteenzetting. Misschien vraagt men zich af waarom dit zo snel gepubliceerd moest worden. Het is nog niet eens zeker of er wel wat van komt. We zijn er bijna van uit gegaan dat het hier om een open project gaat. Buitenstaanders hebben het recht om vanaf het begin op de hoogte te zijn en mede hun kritiek te uiten.

H. LIPS.

Problemen buiten de randstad

Politiek is een aangelegenheid van de stad, begon ook (bij Plato) met stadsstaten. De belangrijkste regeringscentra zijn stedelijke centra en ook protest- en revolutiebewegingen ontstonden vaak in de stad. Daar worden de besluiten genomen en voorbereid, daar ook wonen de mensen die de plannen uitvoeren of commentariëren. En zo ontstaat er al gauw een vertekend beeld. Het platteland of de niet-stedelijke gebieden vormen een blinde vlek op een netvlies dat gewend is om impulsen of signalen uit de stad op te vangen. Wil men die eenzijdige kijk corrigeren, dan moet men er op uit. Voor mijn werk ben ik de laatste tijd veel in de provincie. Ik doe mijn best om alles te begrijpen, maar weet goed dat het om kortstondige flirts gaat met het land waar het leven goed is. Dat je daar langere tijd zou moeten verblijven om er iets te kunnen voelen van wat er in de regio omgaat. Een wit geschilderd tweede huisje is daarvoor niet voldoende. Dat betrek je, niet om er te leven, maar om bij te komen, niet om er te werken, maar om er uit te rusten en je boodschappen doe je niet bij het kleine warme bakkertje in het dorp, maar voor je weggaat bij de supermarkt.

Het is moeilijk om een „stadse” leefwijze van je af te schudden. De magie van de stad is groot. Er is geen frisse lucht, geen ruimte, geen stilte, maar voor de rest is er van alles meer. Meer werk, meer vertier, meer mensen, meer alles. Daarom is het voor planologen ook zo moeilijk om de bevolkingsgroei in de Randstad af te remmen. Het wordt al twintig jaar zonder al te veel succes geprobeerd. Misschien niet drastisch genoeg, maar op zichzelf kan dat al een teken aan de wand zijn. Een gevolg van de conditionering van plannemakers die in de stad zijn opgeleid, aan de slag gegaan. Mensen die haast niet kunnen geloven dat het recept voor een leefbare toekomst te maken heeft met een trek van de grote steden af.

Welvaart en welzijn

Er is een spanning tussen welvaart en welzijn. Lange tijd hebben we geloofd dat die twee begrippen bij elkaar hoorden. Welzijn zou niet mogelijk zijn als er niet eerst voor welvaart gezorgd zou zijn. Langzamerhand beginnen we in te zien dat deze theorie niet altijd meer klopt. Vooral in de Randstad. Tegenover vergroting van de werkgelegenheid staat vaak de verslechtering van het milieu. Tegenover economische groei, afname van de leefbaarheid. De heilige koe van de industrialisatie komt meer en meer op stal te staan. Sommige ondernemingen worden al geweigerd, omdat te voorzien is dat de pro's onvoldoende tegen de contra's opwegen. Toch is de afkeer van

verdergaande industrialisatie groter naarmate men al meer vertrouwd is met de gevolgen ervan. Men weet dan wat men krijgt. Op het platteland zijn er minder reserves.

Daar is nog ruimte en frisse lucht en er ontbreken nog klachtenbureaus en registratiestations voor geluidsoverlast, luchtverontreiniging en watervervuiling. Men heeft er te maken met werkloosheid als gevolg van mijnsluitingen en moeilijkheden in land en tuinbouw en in de visserij. Er is vaak nog sprake van ontvolking. De jongeren trekken weg. Ze kunnen in de omgeving van hun woonplaats niet verder leren, of er is geen werk meer voor ze. Vader is opgehouden met boeren, zijn bedrijf is gesaneerd, zijn land en zijn boerderij heeft hij moeten verkopen. Er moet naar andere werkgelegenheid gezocht worden en dat zou wel eens de industrie kunnen zijn.

Het is makkelijk om bezwaren te hebben tegen luchtverontreiniging als je een dik belegde boterham verdient, desnoods in een bedrijf dat diezelfde vervuiling veroorzaakt. De bezwaren tegen de milieuvervuiling zijn vaak bezwaren van bevoorrechte stedelingen. Ze overtuigen niet erg in streken die minder vervuild zijn, maar waar de inkomens gemiddeld veel lager zijn en de werkloosheid groter. De achterstand van de gebieden buiten de Randstad kan een voorsprong zijn, wanneer men daar die fasen overslaat, waarvan elders en eerder gebleken is dat ze weinig tot een groter welzijn hebben bijgedragen. Toch krijg je de indruk dat men lang niet altijd de mogelijkheden van de voorsprong uitbuit. Dat is dan overigens vaak niet de schuld van de regio, maar ook van de centrale overheid. De Mijnota, die moest voorzien in vervangende werkgelegenheid na de sluiting van de Limburgse mijnen, is niet in Heerlen, maar in Den Haag gemaakt. En Friesland heeft al vaker te kennen gegeven dat de rijksoverheid niet uitsluitend meer industriële nevenvestigingen zou moeten subsidiëren, maar veel meer zou moeten aansturen op hoofdvestigingen of dienstverlenende instellingen. Immers deze laatste alleen kunnen de inkomensachterstanden zo snel mogelijk compenseren.

Het vraagstuk van de werkgelegenheid is verschoven van de kwantitatieve naar de kwalitatieve kant. Friezen trekken niet langer weg naar elders omdat er geen werk voor ze zou zijn, maar omdat dat werk niet goed genoeg betaald wordt. En zo ligt het ook in Limburg, waar velen naar Duitsland pendelen om daar vooral in de bouw veel meer te kunnen verdienen dan als ongeschoold of half-geschoold arbeider in de Limburgse industrie. Zo ontstaan situaties (in Zeeland, Limburg en het noorden) waarbij fabrieken die opgezet zijn om de werkloosheid in een streek te bestrijden, bevolkt gaan worden door buitenlandse arbeiders, terwijl hun Nederlandse collega's elders (in Randstad of Ruhrgebied) naar beter betaald werk zoeken.

Toekomstige wensen

Het ziet er naar uit dat er in de toekomst minder gewerkt en meer geleerd gaat worden. De recreatie zal toenemen, de landbouw zal steeds meer geïntensiveerd worden. De dienstensector zal zich verder uitbreiden. Het accent zal minder op welvaart en meer op welzijn komen te liggen. De vraag kan gesteld worden of er met deze voorzienbare ontwikkelingen buiten de Hollanden wel voldoende rekening wordt gehouden.

Want wat gaat er met het landbouwonderwijs gebeuren? Wanneer krijgen de gewesten meer middelbare scholen? Wat gaat er gebeuren met alle boerderijen die komen leeg te staan? (In de provincie Friesland alleen al moeten er in de komende vijftien jaar nog zo'n kleine tienduizend boeren mee ophouden). Waarom zijn recreatieve voorzieningen nog steeds sluitposten in ruilverkavelingsplannen? Waarom verloopt de spreiding van instellingen van de rijksoverheid zo langzaam? (Alleen nog enkele vestigingen in Apeldoorn, Arnhem, Leeuwarden en Heerlen) Wanneer krijgen Maastricht en Leeuwarden een universiteit? Het zijn allemaal vragen die je je stelt wanneer je gesprekken voert met mensen in Zeeland, Limburg, Twente, Friesland en Groningen. Wanneer je plannen ziet, die nog steeds een richtlijn vormen voor toekomstige ontwikkelingen, maar die al tien of vijftien jaar oud zijn.

Ruilverkaveling

Ruilverkavelingen zijn miljoenenprojecten, waarover beslist wordt door de grondeigenaren en niet door de bewoners van het gebied. Wie bij de stemming thuisblijft wordt geacht te hebben voorgestemd. Bij de verkavelingen worden verspreid liggende kavels samengevoegd, tot minder (en grotere) stukken land. Daarnaast worden in verkavelingsgebieden het wegen- en waterplan verbeterd en komt er soms een stukje recreatiegebied. In dat laat-

ste stukje wordt zelden meer dan vijf procent van het totale bedrag geïnvesteerd. Het lijkt er op dat we hier te doen hebben met een achterhaalde wetgeving. Immers, grotere stukken land zullen in de meeste gevallen alleen maar een soort uitstel van executie bieden. Als een boer een bedrijf krijgt van vijftien in plaats van tien hectaren, betekent dat allerm minst dat hij het nu wel zal redden. Volgens Mansholt zijn daar veel grotere saneringen voor nodig. Maar het lijkt überhaupt vreemd om bij de verbetering van de indeling van een landelijke streek het landbouwbelang als zwaarstwegend uitgangspunt te nemen. Waarschijnlijk is het veel beter om alle grond te onteigenen en dan tot een herindeling te komen die gebaseerd is op de meest wenselijke afweging van agrarische-, recreatieve-, landschappelijke-, industriële en woonfuncties. Zo ver zijn we nog lang niet.

Lege dorpen

Friesland zit met zijn dorpen. De kleinste dorpen lopen leeg en verkrotten. Ze zijn niet levensvatbaar meer. De middenstanders zijn er vaak al weggetrokken. Als huisjes niet gekocht worden door mensen die op zoek zijn naar een rustieke tweede woning, worden ze gesloopt. Voor uitbreidingsplannen wordt geen geld meer beschikbaar gesteld. De vicieuze cirkel is gesloten. Het dorp sterft langzaam uit, een intieme leefgemeenschap gaat verloren. Dat is een ironisch gegeven in een tijd waarin mensen met flatneurosen zitten te snakken naar beslotenheid, gezelligheid en rust. Toch lijkt de ontwikkeling moeilijk te keren. We idealiseren wat we niet kennen. Een klein dorpje is leuk om in de week-enden te verblijven, wie er permanent woont wordt er gek. Want het werk en de school en de winkels zijn ver weg en er gebeurt nooit iets. Ik heb mensen gesproken die een lelijk nieuw huis aan een weg met auto's verkozen boven de dodelijke stilte van een wegwijgend kerkdorpje.

Industrialisering

In Zeeland loopt men over van de ambitieuze plannen. Er is al een kerncentrale voor de energievoorziening en als alle ideeën uitgevoerd worden komen er aan de Westerschelde meer industrieën dan in de Rijnmond. Men maakt zich er niet te druk over. De hoogte van de schadeloosstellingen worden belangrijker gevonden dan het aantal dorpen dat gedoemd is van de kaart te verdwijnen. Elke dag worden er tonnen chemicaliën in de Westerschelde gestort. De actiegroepen die daar tegen te keer gaan zien regelmatig hun subsidies in gevaar komen. Motor van de industriële ontwikkeling

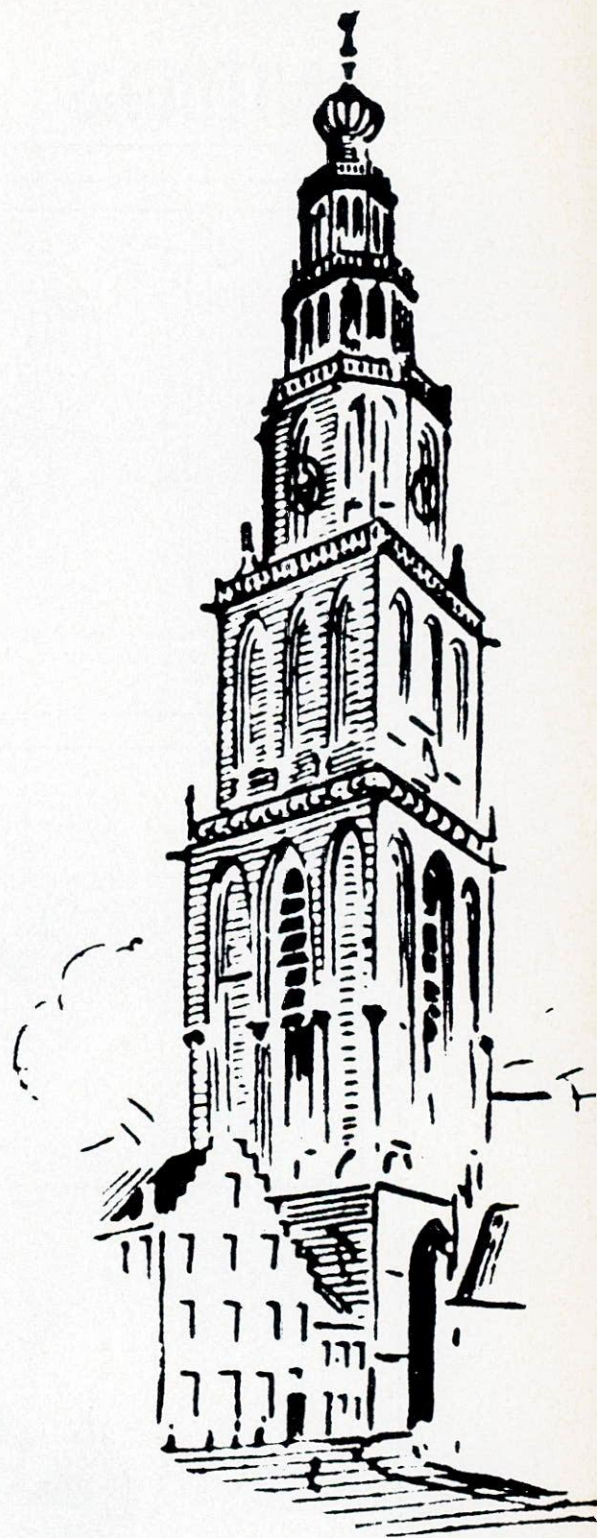
is de gedeputeerde Kalland — door Vrij Nederland — de onderkoning van Zeeland genoemd. De heer J. A. Kalland is lid van gedeputeerde staten voor industrievestiging én volksgezondheid, bestuurslid van het elektriciteitsbedrijf, voorzitter van de (niet-openbare) Raad voor de Luchtverontreiniging en voorzitter van het Economisch Technologisch Instituut. Hij laat zich bij het nemen van de beslissingen adviseren door instellingen waar hij zelf de baas is. Na een corruptieschandaal rond de directeur van het elektriciteitsbedrijf vond de meerderheid van de Zeeuwse gemeenten dat Kalland maar moest vertrekken, maar hij zelf weigert dit. Wie veel macht heeft, kan zich veel permitteren.

Mijnsluiting

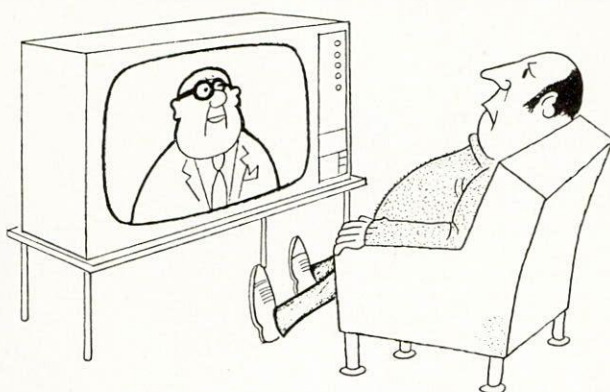
Limburg zit met zijn sluitende mijnen. De raming van het aantal arbeidsplaatsen dat daardoor zou wegvallen is veel te laag geweest. Men dacht aan een cijfer van zo'n 15.000; het zijn er ruim 35.000 geworden. Tienduizend ex-mijnwerkers die gewend waren lange dagen te maken en goed te verdienen zitten nu met een niet te groot pensioentje de hele dag bij moeders. Toch verzet men zich niet. De Limburger is niet opstandig, Fré Meis stond op in Groningen en niet in het paternalistische zuiden, waar kerk, kroeg en kapitaal nog steeds een monsterverbond hebben. Zo'n 15.000 Limburgers pendelen, vooral naar Duitsland. Ze werken keihard en verdienen veel. Een niet onaanzienlijk groep verdient grote sommen bij de bouw van het Olympisch dorp in München. Er is nauwelijks een omgekeerde pendel. Dat betekent dat de plannen voor vervangende werkgelegenheid niet goed uitgevoerd kunnen worden. Hoe Limburg het grote aanbod aan arbeiders moet verwerken als het gunstig tij in Duitsland plotseling kentert of als in EEG-verband de arbeidsvoorwaarden geharmoniseerd worden, weet eigenlijk niemand precies. Een forse werkloosheid behoort voor Limburg in de nabije toekomst zeker niet tot de onmogelijkheden.

Bij een tocht door Nederland stuit je op grote problemen. In het algemeen lijken oplossingen niet alleen meer in landbouw of industrie gezocht te moeten worden, maar vooral in de tertiaire sector van dienstverlening, recreatie en algemeen welzijn. Nog steeds lijkt het er op dat de industriële groei in sommige gebieden te hard en in andere te langzaam gaat. Noorden, oosten en zuiden zijn probleemgebieden. Er wordt te weinig voorrang gegeven aan landschappelijke en sociaal-culturele voorzieningen. Met een bezuinigingskabinet zullen de klappen buiten de Randstad het hardst aankomen.

JAN HAASBROEK

CARTOONS

Aan het einde van ons programma willen wij er onze verwondering over uitspreken dat weer miljoenen naar deze slechte TV-avond hebben gekeken.

WIB

Het openbaar vervoer wordt mij te duur.

En nu het volgende punt: onze feestavond.